

Systemy operacyjne

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora

**Wykład prowadzą:
Jerzy Brzeziński
Dariusz Wawrzyniak**

Celem wykładu jest przedstawienie podejść do planowania przydziału procesora w najbardziej popularnych systemach operacyjnych: tradycyjnym systemie UNIX, systemie Linux i systemie Windows 2000/XP. W ramach prezentowanych podejść omawiane są struktury danych oraz koncepcje realizacji algorytmów przeliczania priorytetów, wyboru procesów lub wątków do wykonania oraz przeciwdziałania głodzeniu.

Systemy operacyjne

Plan wykładu

- Tradycyjne szeregowanie w systemie UNIX
- Szeregowanie w systemie Linux z jądrem 2.6
- Szeregowanie w systemie Windows 2000/XP

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (2)

Wszystkie prezentowane podejścia stosują algorytm rotacyjny z wywłaszczaniem opartym na priorytetach dynamicznych, chociaż w systemach Linux i Windows wydzielone jest pasmo priorytetów czasu rzeczywistego, gdzie stosowane są priorytety statyczne. We wszystkich tych systemach dąży się do maksymalnego wykorzystania zasobów, w związku z czym jest preferencja dla zadań ograniczonych wejściem-wyjściem. Sposób faworyzowania zadań ograniczonych wejściem-wyjściem w każdym systemie jest jednak zupełnie inny.

Cechą wspólną implementacji prezentowanych rozwiązań jest stosowanie kolejki priorytetowej, czyli tablicy kolejek, których nagłówki lokalizowane są w tablicy na pozycjach odpowiadających poziomom priorytetów. Specyfiką rozwiązania w systemie Linux jest operowanie dwoma takimi kolejkami.

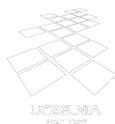
Systemy operacyjne

Szeregowanie w systemie UNIX

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (3)

Systemy operacyjne

Informacje wstępne

- Stosowany jest algorytm rotacyjny z wywłaszczaniem, oparty na priorytetach dynamicznych.
- Wartość priorytetu jest z zakresu od 0 do 127, mniejsza wartość liczbową oznacza wyższy priorytet.
- Priorytet (dynamiczny) składa się z części statycznej i części modyfikowanej przez planistę.
- Część statyczna składa się z *bazy* (definiowanej przez system) oraz wartości *nice* (ustalanej przez użytkownika lub nadzorcę).
- Priorytet procesu ustalany jest zawsze, gdy proces ten przechodzi z trybu jądra do trybu użytkownika.
- Okresowo (mniej więcej co 1 sekundę) przeliczane są priorytety wszystkich procesów gotowych.

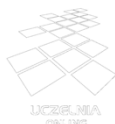
Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (4)

Algorytm rotacyjny z wywłaszczaniem polega na tym, że po upływie kwantu czasu (około 1 sekundy) następuje przełączenie kontekstu na inny proces o takim samym priorytecie. Jeśli nie ma procesu o takim samym priorytecie, proces kontynuuje działanie przez kolejny kwant czasu. Jeśli jednak przed upływem kwantu czasu pojawi się proces gotowy o wyższym priorytecie nastąpi wywłaszczenie, tym samym również przełączenie kontekstu. Wyjątkiem od tej reguły jest przypadek wykonywania programu jądra. Jądro w **tradycyjnym** systemie UNIX jest niewywłaszczalne, co oznacza, że nie można przerwać procesu, który działa w trybie jądra, nawet jeśli pojawi się proces o wyższym priorytecie. Proces może oczywiście wejść w stan oczekiwania, wówczas jądro stanie się dostępne dla innych procesów. Przełączenie kontekstu następuje zatem w następujących przypadkach:

- bieżący proces wchodzi w stan oczekiwania w wyniku zażądania dostępu do zasobu (operacji wejścia-wyjścia, synchronizacji itp.) lub kończy swoje działanie,
- w wyniku przeliczenia priorytetów jakiś proces gotowy uzyskuje wyższy priorytet niż proces bieżący,
- następuje wejście w stan gotowości (obudzenie) procesu o wyższym priorytecie.

Zakres priorytetu od 0 do 49 zarezerwowany jest dla procesów w trybie jądra, a pozostałe wartości są priorytetami procesów w trybie użytkownika.

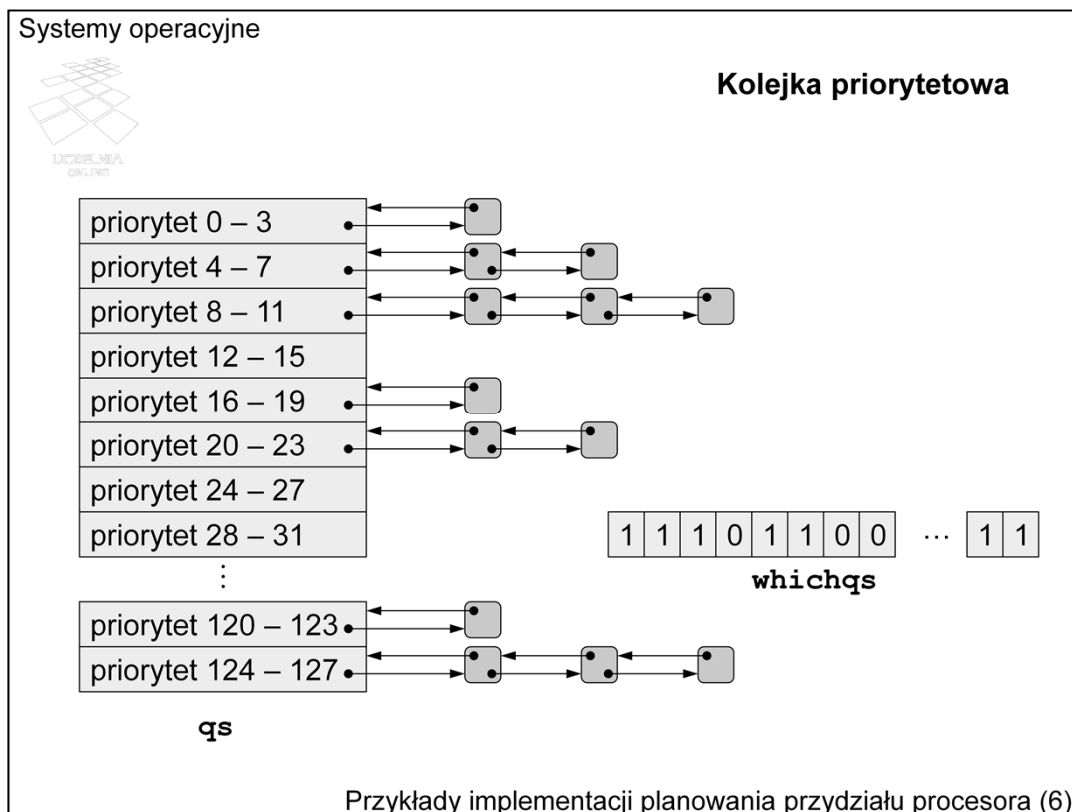
Systemy operacyjne

Struktury danych na potrzeby szeregowania

- Na potrzeby szeregowania procesy zorganizowane są w kolejkę priorytetową — **qs**.
- Każda pozycja tablicy kolejek odpowiada czterem wartościom priorytetu.
- Wektor bitowy **whichqs** wskazuje pozycje, na których są niepuste kolejki.
- Wyróżnia się 3 zakresy priorytetu:
 - poziom jądra dla procesów nieprzerywalnych,
 - poziom jądra dla procesów przerywalnych,
 - poziom użytkownika.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (5)

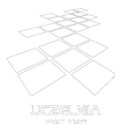
W systemie dąży się do tego, aby procesy jak najszybciej opuszczały tryb jądra, gdyż jest to zasób krytyczny dla funkcjonowania systemu i niewywłaszczalny. Dlatego większość procesów, znajdujących się w trybie jądra jest uśpiona w oczekiwaniu na jakieś zdarzenia (np. zakończenie operacji wejścia-wyjścia). Jeśli jakiś proces jest budzony w wyniku zajścia oczekiwanego zdarzenia, otrzymuje on tzw. priorytet uśpiania tego zdarzenia, który jest oczywiście priorytetem poziomu jądra. Na przykład: priorytet uśpiania dla wyjścia z terminala wynosi 28, a priorytet uśpiania dla operacji dyskowej wynosi 20. Obudzony w ten sposób proces ma wyższy priorytet niż wykonywany proces poziomu użytkownika, więc następuje wywłaszczenie. Gdyby jednak wykonywany był kod jądra przez jakiś proces, wznowienie procesu oczekującego nastąpi dopiero po zwolnieniu jądra (opuszczeniu bądź wejściu w oczekiwanie) przez proces wykonywany.

Struktura qs jest tablicą kolejek, czyli odpowiednich wskaźników. Sama kolejka jest zbudowana na liście dwukierunkowej i łączy deskryptory procesów, dokładnie struktury `proc`, stanowiące część pełnego deskryptora procesu.

W systemie jest 1 proces o priorytecie z przedziału 0 – 3, 2 procesy o priorytecie z przedziału 4 – 7, 3 procesy o priorytecie z przedziału 8 – 11, nie ma procesu o priorytecie z przedziału 12 – 15 itd. Wektor `whichqs` wskazuje pozycje niepuste i umożliwia szybką lokalizację kolejki o najwyższym priorytecie, w której jest jakiś proces.

Systemy operacyjne

Parametry funkcji priorytetu

- cpu_i — miara dotychczasowego wykorzystania procesora przez i -ty proces,
- $baza_i$ — priorytet bazowy procesu i -tego,
- $nice_i$ — składowa priorytetu procesu i -tego definiowana przez użytkownika,
- pri_i — priorytet procesu i -tego (mniejsza wartość oznacza wyższy priorytet),
- $usrpri_i$ — priorytet procesu i -tego w trybie użytkownika.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (7)

Parametr cpu jest wartością liczbową, która jako miara wykorzystania procesora jest zwiększana, gdy proces jest wykonywany oraz stopniowo zmniejszana, gdy proces nie wykorzystuje procesora.

Wartość $nice$ może być zwiększana przez użytkownika zwykłego, co skutkuje zmniejszeniem priorytetu, natomiast zmniejszana (w celu zwiększenia priorytetu) może być przez nadzorcę. Domyślnie wartość $nice$ ustawiana jest na 20.

Wyodrębnienie parametrów pri i $usrpri$ wynika z różnicy wartości priorytetu w trybie użytkownika i w trybie jądra. W trybie jądra proces otrzymuje priorytet wyższy, wynikający np. z rodzaju operacji wejścia-wyjścia, jakiej zażądał. Przed powrotem do trybu użytkownika priorytet musi jednak wrócić do poprzedniej wartości. W trybie użytkownika zatem wartości parametrów pri i $usrpri$ są takie same, a w trybie jądra wartość parametru pri jest mniejsza (wyższy priorytet), niż $usrpri$.

Systemy operacyjne

Przeliczanie priorytetu

$$1) \quad cpu_i := cpu_i + 1$$

$$2) \quad cpu_i := \frac{cpu_i}{2}$$

$$3) \quad usrpri_i := baza_i + \frac{cpu_i}{2} + nice_i$$

$$4) \quad pri_i := usrpri_i$$

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (8)

- 1) Każdy takt zegara (lub co któryś, np. co 4, zależnie od implementacji) zwiększa wartość cpu bieżącego (wykonywanego) procesu.
- 2) Przy każdym przeliczaniu priorytetów procesów gotowych (co około 1 sekundę) wartość ta, niezależnie od tego, czy była zwiększana, czy nie, dzielona jest przez 2 (współczynnik zaniku).
- 3) Przy każdym przeliczaniu priorytetów, po zmniejszeniu wartości parametru cpu następuje przeliczenie priorytetu użytkownika, zgodnie z podanym wzorem. Na priorytet ten składa się więc:
 - $baza$ — umożliwiająca podział na pasma priorytetów,
 - cpu — miara wykorzystania procesora,
 - $nice$ — wartość określana przez użytkownika.
- 4) Jeśli proces jest w trybie użytkownika (jego priorytet pri jest na poziomie użytkownika) następuje zmiana parametru pri . Konsekwencją tej zmiany może być jednak konieczność umieszczenia procesu w innej kolejce. Operacja przebiega zatem tak, że najpierw proces jest usuwany z kolejki, następuje podstawienie nowej wartości parametru pri , a następnie ponowne powiązanie deskryptora w kolejce na właściwej pozycji. Taki sposób przeliczania ogranicza skalowalność, gdyż czas potrzebny na tę operację jest proporcjonalny do liczby procesów. Zwiększająca się liczba procesów powoduje więc wydłużenie tego czasu.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (9)

9

Systemy operacyjne

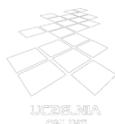

Szeregowanie w systemie Linux (jądro 2.6)

Algorytm o stałej złożoności $O(1)$,
zastąpiony wersji 2.6.23 przez CFS

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (10)

Systemy operacyjne

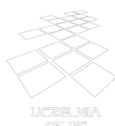
Informacje wstępne

- Stosowany jest algorytm rotacyjny z wywłaszczaniem, oparty na priorytetach dynamicznych.
- Wyróżnia 140 poziomów priorytetu związanych z 3 klasami (politykami) szeregowania:
 - SCHED_OTHER — polityka szeregowania zwykłych zadań,
 - SCHED_FIFO — polityka szeregowania zadań czasu rzeczywistego zgodnie z zasadą FIFO,
 - SCHED_RR — polityka szeregowania zadań czasu rzeczywistego w sposób rotacyjny.
- Większa wartość oznacza niższy priorytet.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (11)

W systemie Linux, podobnie jak w innych współczesnych systemach operacyjnych (Windows 2000, współczesne implementacje systemów uniksopodobnych) uwzględniono szeregowanie procesów czasu rzeczywistego. Są to rozwiązania spełniające wymagania tzw. łagodnego (tolerancyjnego) czasu rzeczywistego, co znaczy, że system próbuje wykonywać je szybciej niż inne zadania, ale nie gwarantuje ich zakończenia w określonym czasie (przed linią krytyczną). Priorytety dla zadań czasu rzeczywistego (czyli klas SCHED_FIFO i SCHED_RR) są zawsze wyższe — mają mniejsze wartości — niż priorytety zadań zwykłych.

Systemy operacyjne

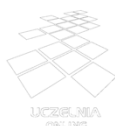
Priorytety procesów zwykłych

- Priorytet (dynamiczny) składa się z części statycznej i części modyfikowanej przez planistę.
- Część statyczna definiowana jest przez wartość *nice* z zakresu od -20 do 19.
- Priorytet dynamiczny decyduje zarówno o pierwszeństwie w dostępie do procesora jak i wielkości kwantu czasu (od 10 ms do 200 ms).
- Preferowane są (nagradzane wyższym priorytetem dynamicznym) zadania ograniczone wejściem-wyjściem.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (12)

Wartość *nice* ma podobny charakter jak w systemie UNIX. Określa się jako składową statyczną priorytetu. W rzeczywistości nie jest ona liczbową wartością priorytetu, bo jest odwzorowywana na odpowiednią wartość z zakresu 100 – 139. W przeciwieństwie do tradycyjnego rozwiązania w systemie UNIX Linux oferuje zmiennej długości kwant czasu.

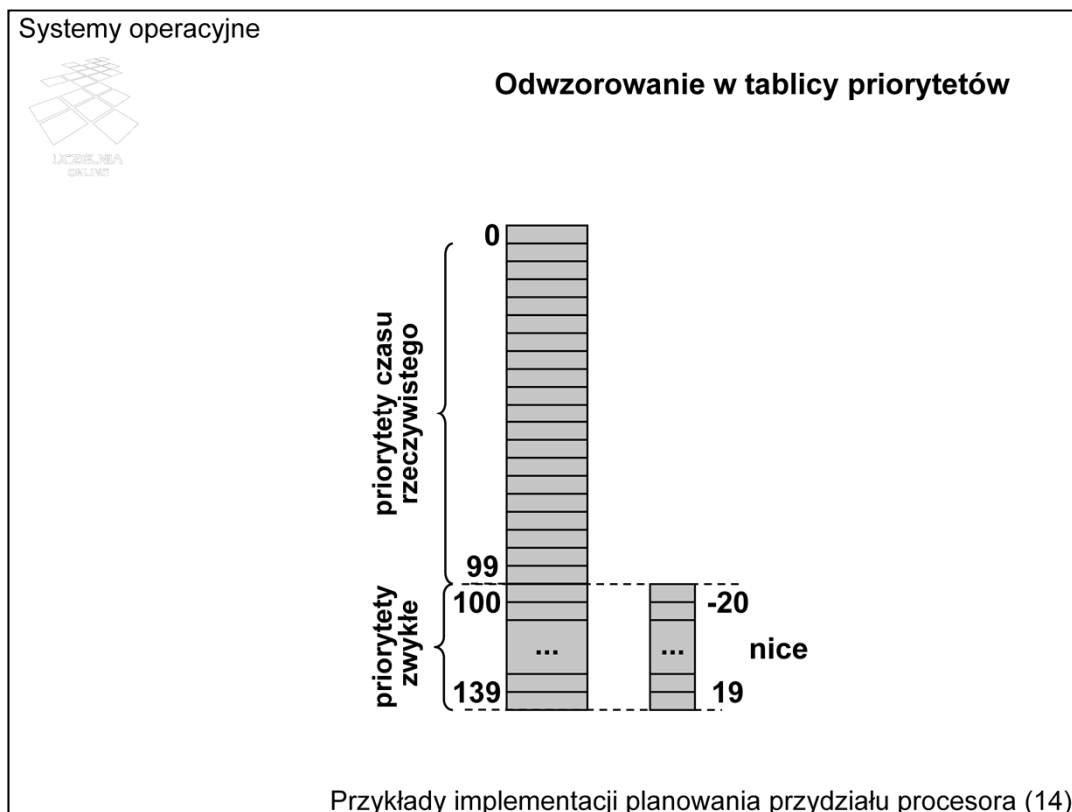
Systemy operacyjne

Priorytety procesów czasu rzeczywistego

- Priorytety przydzielane są statycznie (nie zmieniają się) z zakresu od 0 do 99.
- Priorytety procesów czasu rzeczywistego są zawsze większe od priorytetów zadań zwykłych.
- Do grupy zadań czasu rzeczywistego mogą być dołączane tylko procesy nadzorcy (użytkownika uprzywilejowanego root).

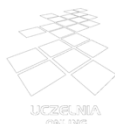
Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (13)

W przypadku procesów zwykłych priorytet może się zmieniać, podobnie jak to było w systemie UNIX, ale zasady zmiany są inne. Dlatego ogólnie określa się go jako dynamiczny (choć ma również składnik statyczny). Priorytety zadań czasu rzeczywistego nie zmieniają się. Biorąc pod uwagę fakt, że priorytety te są wyższe, niż priorytety procesów zwykłych, istnieje ryzyko, że jeśli proces czasu rzeczywistego otrzyma procesor, zagłodzi inne zadania. Dlatego możliwość zmiany priorytetu (i tym samym strategii szeregowania) w zakresie czasu rzeczywistego zastrzeżona jest dla nadzorcy.

Tablica priorytetów obejmuje 140 pozycji o wartościach od 0 (najwyższy priorytet) do 139 (najniższy priorytet). Wartości z zakresu 1 – 99 odpowiadają procesom czasu rzeczywistego, a większe wartości odpowiadają procesom zwykłym i odwzorowane są na odpowiednie wartości *nice*.

Systemy operacyjne

Struktury danych do zarządzania procesami gotowymi

- Tablica priorytetów dla zadań aktywnych — tablica kolejek procesów gotowych, które nie wykorzystały jeszcze kwantu czasu
- Tablica priorytetów dla zadań przeterminowanych — tablica kolejek procesów gotowych, które wykorzystały kwant czasu
- Mapa (maska) bitowa dla każdej z tablic, identyfikująca niepuste kolejki w tablicy priorytetowej

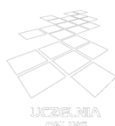
Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (15)

Mechanizm szeregowania w jądrze 2.6 (2.5) został dość istotnie przebudowany w stosunku do rozwiązań wcześniejszych i również rozwiązań stosowanych w innych systemach operacyjnych. Ma to swoje skutki między innymi w strukturach danych. Podobnie, jak w przypadku tradycyjnego systemu UNIX, a także Windows 2000/XP podstawową strukturą jest kolejka priorytetowa, zwana *tablicą priorytetów*. W przeciwieństwie jednak do systemu UNIX nie ma tu przeliczania priorytetu każdego procesu co określony czas, priorytet dynamiczny wyznaczany jest na bieżąco, np. po zakończeniu kwantu czasu. Takie podejście mogłoby jednak oznaczać głodzenie, bo nowo wyliczony priorytet mógłby być większy niż priorytet innych procesów gotowych i oczekujących już przez dłuższy czas na procesor. W tradycyjnym systemie UNIX tego problemu unikało się w ten sposób, że co sekundę były przeliczane priorytety wszystkich procesów, a w wyniku tego przeliczenia karane były procesy, które dużo korzystały z procesora i nagradzana takie, które dłużej czekały.

W celu niedopuszczenia do głodzenia w systemie Linux stosowane są dwie kolejki priorytetowe. Jedna kolejka jest dla zadań, które mają prawo korzystać z procesora, zwanych zadaniami aktywnymi, a druga jest dla tzw. zadań przeterminowanych, które chwilowo wykorzystały już przydzielone im limity.

Podobnie, jak w systemie UNIX, w celu szybkiej identyfikacji pozycji niepustych w kolejkach priorytetowych, wykorzystywany jest wektor bitowy. W przeciwieństwie jednak do UNIXa, każdy bit odpowiada dokładnie jednej pozycji, czyli jednemu priorytetowi.

Systemy operacyjne

Wywłaszczenie

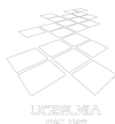
- Wywłaszczenie procesu w trybie użytkownika może nastąpić przy powrocie z trybu jądra po obsłużeniu przerwania lub zakończeniu wywołania systemowego, gdy znacznik *need_resched* jest ustawiony.
- Znacznik jest ustawiany w następujących przypadkach:
 - po upływie kwantu czasu bieżącego (wykonywanego) zadania,
 - po uzyskaniu gotowości przez zadanie o wyższym niż bieżące priorytecie.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (16)

Jeśli przetwarzanie odbywa się w trybie jądra, to wywłaszczenie (przełączenie kontekstu) nie może nastąpić w dowolnym momencie, choć ogólnie jądro systemu Linux jest w pewnych warunkach wywłaszczalne. Wykrycie potrzeby przeszerogowania w trakcie wykonywania kodu jądra (np. w trakcie obsługi przerwania zegarowego) powoduje ustawienie znacznika *need_resched* i kontynuację przetwarzania w trybie jądra. Dopiero przy powrocie do trybu użytkownika następuje sprawdzenie znacznika podjęcia decyzji o przełączeniu kontekstu.

Wywłaszczenie nastąpi, gdy będzie gotowe zadanie o nie mniejszym priorytecie.

Systemy operacyjne

Upłynięcie kwantu czasu

- Po upłynięciu kwantu czasu wykonywanego procesu zwykłego następuje przeliczenie jego priorytetu oraz wyznaczenie następnego kwantu czasu.
- Jeśli proces charakteryzuje się dużym stopniem interaktywności, a w systemie nie ma zadań przeterminowanych jest on umieszczany na odpowiedniej pozycji w tablicy priorytetów dla zadań aktywnych, w przeciwnym przypadku umieszczany jest w tablicy priorytetów dla zadań przeterminowanych.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (17)

Przeliczenie priorytetu i związanego z nim kwantu czasu procesu następuje zaraz po upłynięciu kwantu czasu, a nie w wyniku specjalnej, okresowo uruchamianej procedury. Bardzo często jest tak, że nie wymaga się żadnych specjalnych przeliczeń. Priorytet i kwant czasu procesu pozostają bez zmian. Należy jednak zrobić coś z procesem, który wykorzystał swój kwant, a po przeliczeniu ma dość wysoki priorytet, żeby dać szansę przetwarzania innym procesom o niższych priorytetach. W większości przypadków proces, który wykorzystał już swój kwant czasu, identyfikowany jest jako przeterminowany i trafia do odpowiedniej tablicy priorytetów. Procesy w tablicy priorytetów dla zadań przeterminowanych nie są uwzględniane przez planistę, jako kandydaci do przydziału procesora, do końca tzw. *epoki*.

W szczególnych przypadkach proces, który wykorzystał już swój kwant czasu, może trafić ponownie bezpośrednio do tablicy priorytetów dla zadań aktywnych. Zależy to od stopnia interaktywności zadania oraz stanu tablicy priorytetów dla zadań przeterminowanych. Jeśli nie ma zbyt długo oczekujących zadań przeterminowanych a stopień interaktywności wywłaszczanego procesu jest dostatecznie duży, po przeliczeniu priorytetu może on trafić na koniec kolejki właściwej dla swojego priorytetu w tablicy priorytetów dla zadań aktywnych.

Warto podkreślić, że proces, który zażąda operacji wejścia-wyjścia lub z innych powodów wejdzie w stan oczekiwania, nie traci swojego kwantu. Po uzyskaniu gotowości, ma szansę wykorzystać resztę przysługującego mu w danej epoce czasu procesora. Natomiast część kwantu czasu, pozostała do wykorzystania przez proces, jest dzielony na pół w momencie, gdy proces ten tworzy nowy proces (potomny). Połowa kwantu pozostaje więc do dyspozycji procesu macierzystego, a druga połowa jest początkowym kwantem czasu potomka.

Systemy operacyjne

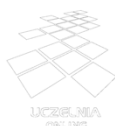
Zmiana epoki

- Jeśli tablica priorytetów dla zadań aktywnych jest pusta (wszystkie procesy gotowe wykorzystały swój kwant czasu), następuje zmiana epoki.
- Zmiana epoki oznacza zamianę tablicy priorytetów: tablica priorytetów dla zadań przeterminowanych staje się tablicą dla zadań aktywnych i odwrotnie.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (18)

Zamiana tablic jest operacją bardzo szybką, gdyż polega na zamianie wartości dwóch wskaźników, wskaźnika na tablicę priorytetów dla zadań aktywnych i tablicę priorytetów dla zadań przeterminowanych. Wszystkie przeterminowane zadania stają się ponownie aktywne.

Systemy operacyjne

Zmiana priorytetów dynamicznych

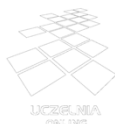
- Początkowy priorytet procesu zwykłego równy jest wartości *nice*.
- Wartość priorytetu może zostać zmieniona następująco:
 - zwiększona o 5 dla zadań ograniczonych procesorem (obniżenia priorytetu),
 - zmniejszona o 5 dla zadań ograniczonych wejściem-wyjściem, rozumianych przez domniemanie jako interaktywne,
 - pozostać bez zmian.
- Proporcjonalnie do priorytetu ustalana jest wielkość kwantu czasu (z zakresu od 10 ms do 200 ms, domyślnie 100 ms).

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (19)

Priorytet dynamiczny dotyczy procesów zwykłych. Dla procesów czasu rzeczywistego priorytet jest ustalony i ewentualnie modyfikowany w wyniku działań nadzorcy, a nie planisty.

W zależności od oceny interaktywności procesu, jego priorytet dynamiczny jest odpowiednio modyfikowany. Wyznaczenie kwantu czasu sprowadza się do przeskalowania wartości priorytetu dynamicznego z przedziału $-20 - 19$ (albo 100 do 139) na wartość kwantu czasu z przedziału 10 ms do 200 ms z uwzględnieniem proporcjonalności odwrotnej, gdyż mniejsza wartość priorytetu to wyższy poziom preferencji w dostępie do procesora.

Systemy operacyjne

Ocena interaktywności

- Miarą interaktywności jest względna długość okresów korzystania z procesora oraz przebywania w stanie oczekiwania.
- Implementacją takiej koncepcji w systemie Linux jest atrybut procesu *sleep_avg*, zmniejszany w czasie wykonywania procesu, a zwiększany po wyjściu ze stanu oczekiwania.
- Wartość *sleep_avg* zmienia się od 0 do `MAX_SLEEP_AVG`, a wartością domyślna jest 10 ms.

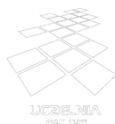
Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (20)

W czasie wykonywania procesu (gdy proces korzysta z procesora), każdy takt zegara powoduje zmniejszenie wartości zmiennej *sleep_avg* o 1. Po obudzeniu procesu w stanie oczekiwania wartość ta jest z kolei zwiększana o czas oczekiwania.

Określanie charakteru aplikacji na podstawie porównywania czasu wykorzystania procesora oraz oczekiwania na zakończenie operacji wejścia-wyjścia może niekiedy prowadzić błędów:

- Przykład 1: aplikacja multimedialna. Zastosowania multimedialne wymagają na ogół sporej ilości czasu procesora, a mogą być wykorzystywane w bezpośredniej interakcji przez użytkownika.
- Przykład 2: proces zarządzania bazą danych. Serwer bazy danych może spędzać dużo czasu w oczekiwaniu na wykonanie operacji dyskowych, ale nie wchodzi w bezpośrednią interakcję z użytkownikiem.

Systemy operacyjne

Planowanie w klasie czasu rzeczywistego

- Na danym poziomie priorytetu najpierw wybierane są procesy klasy SCHED_FIFO.
- Proces klasy SCHED_FIFO wykonuje się tak długo, aż nie odda procesora lub nie pojawi się proces o wyższym priorytecie.
- Proces klasy SCHED_RR wykonuje się podobnie jak proces klasy SCHED_FIFO, ale po upływie kwantu czasu oddaje zasoby innemu procesowi o tym samym priorytecie (jeśli taki proces istnieje).

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (21)

Planista nie modyfikuje priorytetu procesów czasu rzeczywistego. Jeśli proces taki nie zwolni procesora (i jądra) w wyniku wejścia w stan oczekiwania, wywłaszczenie może nastąpić tylko przez proces o wyższym priorytecie (czyli inny proces czasu rzeczywistego). W przypadku klasy SCHED_RR wywłaszczenie może też nastąpić po upływie kwantu czasu, gdy jest gotowy inny proces o tym samym priorytecie. Jeśli nie ma takiego procesu, proces dotychczas wykonywany otrzymuje kolejny kwant czasu i kontynuuje działanie. Nieodpowiednie użycie klasy priorytetów czasu rzeczywistego może więc skutkować zawłaszczeniem procesora.

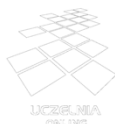
Systemy operacyjne

Szeregowanie w systemie Windows 2000/XP

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (22)

Systemy operacyjne

Informacje wstępne

- Szeregowaniu podlegają wątki, stanowiące obiekty w obrębie procesu.
- Stosowany jest algorytm rotacyjny z wywłaszczaniem, oparty na priorytetach dynamicznych.
- Wyróżnia się 32 poziomy priorytetu:
 - 0 — bezczynność (poziom systemowy, niedostępny),
 - 1 do 15 — priorytety dynamiczne (zmienne)
 - 16 do 31 — priorytety czasu rzeczywistego
- Większa wartość (poziom) oznacza wyższy priorytet.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (23)

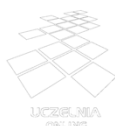
Ogólne podejście do szeregowania w Windows jest podobne do wcześniej przedstawionych. Wyróżniono dwa zakresy (pasma) priorytetów, z których wynika też sposób zarządzania priorytetami wątków.

W paśmie zmiennych priorytetów stosowany jest algorytm rotacyjny oparty jest na priorytetach dynamicznych. Priorytet wątku w tym paśmie może ulec podwyższeniu po zakończeniu oczekiwania, a następnie jest stopniowo obniżany.

W paśmie priorytetów czasu rzeczywistego stosowany jest również algorytm rotacyjny, ale priorytety nie ulegają zmianie. Tak rozumiany czas rzeczywisty oznacza tylko bardziej przewidywalne zachowanie, nie gwarantuje natomiast utrzymania jakiegokolwiek reżimu czasowego.

W sumie wyróżniono 32 poziomy priorytetu, ale najniższy poziom zastrzeżony jest dla wątku bezczynności.

Systemy operacyjne

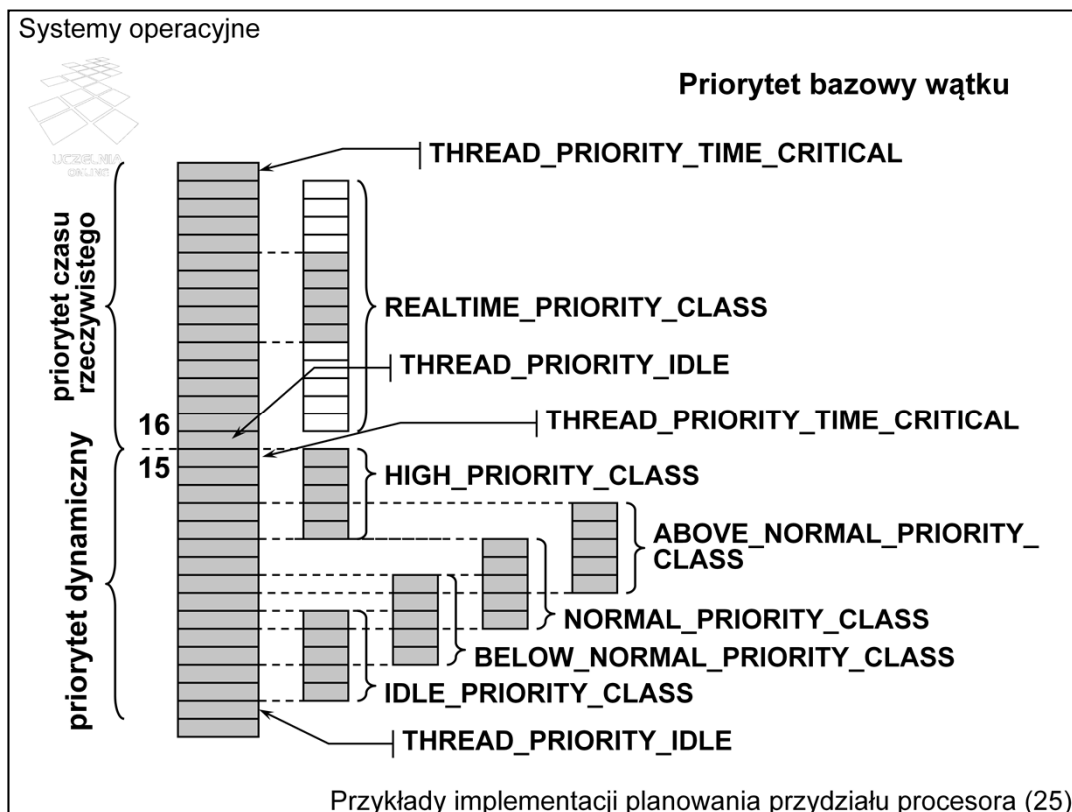

Definiowanie priorytetu

- Zdefiniowanie klasy priorytetu dla procesu: idle (4), below normal (6), normal (8), above normal (10), high (13), realtime (24).
- Zmodyfikowanie priorytetu wątku w ramach klasy priorytetu: idle (-15), lowest (-2), below normal (-1), normal (0), above normal (+1), highest (+2), time critical (+15).
- Priorytet bazowy wątku jest sumą wartości dla klasy oraz modyfikatora (priorytetu wątku).

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (24)

Wyróżniono kilka klas priorytetu, z których większość jest w paśmie priorytetów dynamicznych. Każda klasa reprezentowana jest przez pewną wartość priorytetu, która ustalana jest dla procesu. Wartość ta dziedziczona jest przez wątek procesu, ale jego *priorytet bazowy* może zostać w stosunku do klasy procesu skorygowany poprzez zastosowanie odpowiedniego modyfikatora. Oprócz podanych modyfikatorów w paśmie wątków czasu rzeczywistego możliwe są też wartości – 7, -6, ..., -3, 3, 4, 5, 6. W wyniku zsumowania klasy priorytetu oraz modyfikatora nie można wyjść poza pasmo, czyli suma ta jest odpowiednio ograniczana.

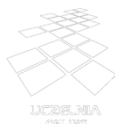

Dwa zasadnicze pasma priorytetu, decydujące o sposobie przeliczania wartości priorytetów wątków, to:

- pasmo priorytetów dynamicznych z zakresu od 1 do 15,
- pasmo priorytetów czasu rzeczywistego z zakresu od 16 do 31.

Warto zwrócić uwagę, że modyfikatory *THREAD_PRIORITY_TIME_CRITICAL* oraz *THREAD_PRIORITY_IDLE* reprezentują odpowiednio najwyższy i najniższy dostępny priorytet **w danym paśmie**. Modyfikatory takie oznaczają odpowiednio 31 i 16 w paśmie czasu rzeczywistego oraz wartości 15 i 1 w paśmie priorytetów dynamicznych, niezależnie od klasy priorytetu.

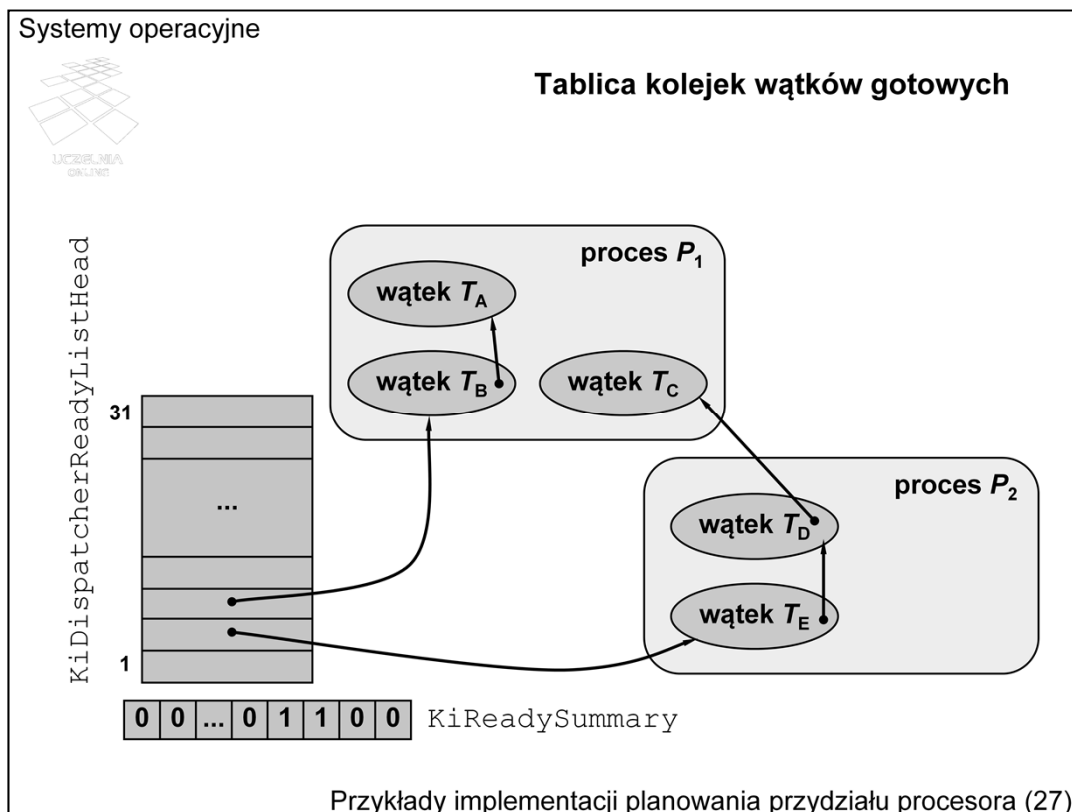
Systemy operacyjne

Struktury danych do zarządzania wątkami gotowymi

- *KiDispatcherReadyListHead* — tablica kolejek wątków gotowych.
- *KiReadySummary* — maska bitowa identyfikująca niepuste kolejki w tablicy *KiDispatcherReadyListHead*.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (26)

Podobnie jak w systemach UNIX i Linux podstawową strukturą danych, ułatwiającą pracę planisty — zwanego w polskich tłumaczeniach *dyspozytorem* (ang. dispatcher) — jest kolejka priorytetowa. W celu przyspieszenia wyszukiwania kolejki o najwyższym priorytecie stosowany jest wektor bitowy, wskazujący kolejki niepuste.

Przykład pokazuje stan kolejki priorytetowej, za pomocą której identyfikowanych jest pięć wątków gotowych, należących do dwóch procesów.

Dwa wątki procesu P_1 (T_A i T_B) oraz jeden wątek procesu P_2 (T_C) mają priorytet na poziomie 3, a pozostałe 2 wątki procesu P_2 (T_D i T_E) mają priorytet na poziomie 2.

Systemy operacyjne

Przełączanie kontekstu

- Zakończenie działania wątku
- Przejście w stan oczekiwania (samoistnie — w wyniku odwołania do systemu operacyjnego w programie np. wątku w związku z synchronizacją lub operacją wejścia-wyjścia)
- Wywłaszczenie przez wątek o wyższym priorytecie
- Upływanie kwantu czasu

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (28)

Przypadki przełączania kontekstu są typowe dla planowania rotacyjnego z wywłaszczaniem na podstawie priorytetu.

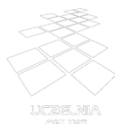
Wywłaszczenie przez wątek o wyższym priorytecie może być konsekwencją:

- wejścia wątku o wyższym priorytecie w stan gotowości,
- podwyższenia priorytetu wątku gotowego.

Wywłaszczony wątek umieszczany jest **na początku** kolejki procesów gotowych.

Upływanie kwantu czasu nie musi oznaczać przełączenia kontekstu, gdyż może się okazać, że nie ma w systemie wątku gotowego o równym lub wyższym priorytecie.

Systemy operacyjne

Procedury zarządzania wątkami gotowymi

- *FindReadyThread*
 - uruchamiana po zwolnieniu procesora przez wątek wykonywany,
 - szuka wątku gotowego o najwyższym priorytecie i ekspediuje go na procesor.
- *ReadyThread*
 - uruchamiana dla wątku, który przechodzi w stan gotowości lub zwiększa priorytet,
 - porównuje priorytet gotowego wątku z priorytetem wątku wykonywanego i albo wywłaszcza wątek wykonywany albo kolejkuje wątek gotowy.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (29)

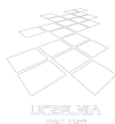
Realizacja szeregowania sprowadza się do wywołania jednej z dwóch procedur *FindReadyThread* lub *ReadyThread*.

Wywołanie *FindReadyThread* oznacza, że wątek wykonywany dobrowolnie zrzekł się procesora lub upłynął przydzielony mu kwant czasu. W związku z tym konieczne jest wybranie nowego wątku do wykonania.

Procedura *ReadyThread* uruchamiana jest dla konkretnego wątku, który wchodzi w stan gotowości lub któremu podwyższono priorytet, a jej celem jest zdecydować o dalszym losie tego wątku. Zależnie od wartości priorytetów, skutkiem wykonania procedury jest:

- wywłaszczenie dotychczas wykonywanego wątku i wyekspediowanie na procesor wątku, dla którego uruchomiona została procedura, albo
- umieszczenie wątku, dla którego została uruchomiona procedura, we właściwej dla jego priorytetu kolejce.

Systemy operacyjne

Przebieg wywłaszczenia przez ReadyThread

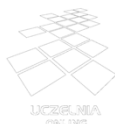
Niech T_g oznacza wątek gotowy, T_w wątek wykonywany, a $\text{pri}(T)$ priorytet wątku T .

```
if  $\text{pri}(T_g) \leq \text{pri}(T_w)$  then  
    if liczba wykorzystanych kwantów przez  $T_g \geq 1$  then  
        umieść  $T_g$  na końcu  $KiDispatcherReadyListHead[\text{pri}(T_g)]$   
    else  
        umieść  $T_g$  na pocz.  $KiDispatcherReadyListHead[\text{pri}(T_g)]$   
else  
    umieść  $T_w$  na pocz.  $KiDispatcherReadyListHead[\text{pri}(T_w)]$ 
```

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (30)

Algorytm pokazuje zasady wywłaszczania. Jeśli gotowy wątek T_g , dla którego uruchomiona została procedura, ma wyższy priorytet niż wątek wykonywany T_w , to następuje wywłaszczenie. Wątek wywłaszczony — T_w — trafia na początek kolejki wątków gotowych, właściwej dla swojego priorytetu. W przeciwnym przypadku wątek T_g trafia (najczęściej) na koniec właściwej dla jego priorytetu kolejki wątków gotowych. Wyjątkiem jest przypadek, gdy wątek ten nie wykorzystał jeszcze pierwszego kwantu czasu, wówczas trafia na początek kolejki.

Systemy operacyjne

Upływanie kwantu czasu

- Kwant wyrażany jest *jednostkami kwantu czasu*.
- Liczba jednostek do dyspozycji wątku wynosi:
 - 6 — w wersjach dla komputerów osobistych i stacji,
 - 36 — w wersjach dla serwerów.
- Z każdym taktem zegara odejmowane są 3 jednostki.
- Upływanie kwantu czasu (zredukowanie liczby jednostek do 0) powoduje wyłączenie z procesora pod warunkiem, że jest gotowy inny wątek o takim samym (lub wyższym) priorytecie.
- Jeśli dotychczas działający wątek jest jedynym o tak wysokim priorytecie, przydzielony zostaje mu kolejny kwant.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (31)

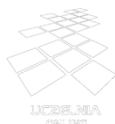
Kwant czasu nie jest wyrażany w jednostka bezpośrednio związanych z czasem. Jednostka ma związek z taktem zegara, ale również nie jest to liczba taktów, gdyż każde przerwanie zegarowe zmniejsza liczbę jednostek o 3. Liczbę jednostek można zmieniać modyfikując w rejestrze Windows wartość `HKLM\SYSTEM\CurrentControlSet\Control\PriorityControl\Win32PrioritySeparation`.

Wykorzystanie kwantu czasu skutkuje podobnymi działaniami, jak w innych podejściach z wyłączeniem, opartych na priorytecie, czyli rozpoczyna się poszukiwanie innego wątku do wykonania. Ponieważ jednak stosowane jest podejście priorytetowe, poszukiwany wątek nie może mieć priorytetu niższego niż wątek, który stracił kwant czasu. Jeśli takiego wątku nie ma, wątek dotychczas wykonywany otrzymuje kolejny kwant czasu.

Jeśli następuje przełączenie kontekstu, ta prawdopodobnie znaleziony został wątek o takim samym priorytecie, jak dotychczas wykonywany. Gdyby w stanie gotowości był wątek o priorytecie wyższym, wcześniej nastąpiłoby wyłączenie i wątek wykonywany (o niższym priorytecie) nie doczekałby końca kwantu czasu.

W pewnych warunkach priorytet wątku, który wykorzystał swój kwant czasu może zostać obniżony (patrz następne slajdy). W wyniku tego obniżenia może zaistnieć stan, w którym inny wątek gotowy ma priorytet wyższy, niż wątek dla którego kwant czasu właśnie upłynął.

Systemy operacyjne

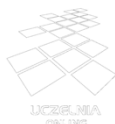
Regulacja kwantu czasu ⁽¹⁾

- Wątkowi o priorytecie mniejszym niż 16 zabierana jest jedna jednostka kwantu, gdy wchodzi on w stan oczekiwania.
- Jeśli jednak wątek działa na poziomie 14 lub wyższym, przed zredukowaniem jego kwant jest odnawiany.
- Podobne postępowanie jest przeprowadzane w pewnych przypadkach wątków pierwszoplanowych, nawet jeśli ich priorytet jest mniejszy niż 14.
- W przypadku wątków o priorytetach powyżej 15 liczba jednostek kwantu jest odnawiana po wyjściu ze stanu oczekiwania.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (32)

Wyrażenie kwantu w jednostkach nie związanych bezpośrednio z długością interwału zegara umożliwia zrealizowanie częściowego zanikania kwantu. Przykładem jest wejście w stan oczekiwania przed upłynięciem kwantu. Brak zanikania oznaczałoby, że wątek nigdy nie utraci swojego kwantu, jeśli tylko będzie zgłaszał jakieś żądanie tuż przed jego upływem. Taki przywilej mają natomiast wątki w paśmie czasu rzeczywistego.

Systemy operacyjne

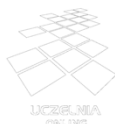
Regulacja kwantu czasu (2)

- Wątki procesu pierwszoplanowego mogą uzyskać 3-krotnie dłuższy kwant czasu, zależnie od ustawienia rejestru
HKLM\SYSTEM\CurrentControlSet\Control\PriorityControl\Win32PrioritySeparation
- Wydłużenie kwantu ma na celu zwiększenie preferencji dla wątków związanych z oknem pierwszoplanowym przy jednoczesnym uniknięciu zagłodzenia wątków drugoplanowych.
- W ramach przeciwdziałania głodzeniu wydłużany jest również 2krotnie czas dla wątków oczekujących długo (ponad 300 taktów) na procesor. Celem tego wydłużenia jest przeciwdziałanie inwersji priorytetów.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (33)

Wydłużenie kwantu zamiast zwiększenie priorytetu nie powoduje głodzenie przetwarzania w tle (zakładając ten sam priorytet). Ogranicza jedynie czas procesora dla takiego przetwarzania. Wyższy priorytet wątków związanych z obsługą okna mogłby oznaczać, że wątki w tle nie otrzymywałyby w ogóle procesora.

Systemy operacyjne

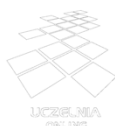
Zmiana dynamicznych priorytetów wątków

- Podwyższenie priorytetu wątku (maksymalnie do wartości 15) może nastąpić w następujących przypadkach:
 - po zakończeniu operacji wejścia-wyjścia,
 - po oczekiwaniu na zdarzenie lub semafor,
 - po zakończeniu oczekiwania przez wątek pierwszoplanowy,
 - po przebudzeniu wątku GUI,
 - po zbyt długim oczekiwaniu w stanie gotowości.
- Podwyższony priorytet jest obniżany sukcesywnie o 1 po upływie kwantu czasu, aż wróci do wartości bazowej.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (34)

W zależności od zdarzenia, które spowodowało przejście wątku w stan oczekiwania, priorytet wątku, wchodzącego ponownie w stan gotowości, jest odpowiednio zwiększany. Zwiększenie priorytetu ma jednak charakter tymczasowy. Po upływie każdego kolejnego kwantu czasu jest on zmniejszany o 1, aż osiągnie poziom bazowy dla danego wątku.

Systemy operacyjne

**Wzrost priorytetu po zakończeniu operacji wejścia-
wyjścia**

- Operacja związana z dyskiem, CD, portem równoległym lub kartą video — wzrost o 1
- Operacja związana z siecią, portem szeregowym, potokiem, skrytką pocztową — wzrost o 2
- Operacja związana z klawiaturą lub myszą — wzrost o 6
- Operacja związana z kartą dźwiękową — wzrost o 8
- Wartość podwyższenia dodawana jest do **bazowego** priorytetu wątku.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (35)

System Windows faworyzuje procesy interaktywne. Stąd wysoki wzrost priorytetu w przypadku zakończenia oczekiwania na dane z klawiatury lub reakcję myszy. Są to typowe urządzenia, którymi posługuje się użytkownik interaktywny. Również inne wątki, które zakończyły oczekiwanie na urządzenie zewnętrzne, otrzymują wyższy priorytet, gdyż mogą być ograniczone wejściem-wyjściem. Po uzyskaniu procesora nawet na krótki czas mogą ponownie zażądać operacji wejścia-wyjścia. W ten sposób równoważone jest obciążenie systemu.

Wielkość podwyższenia jest definiowana przez moduł sterujący urządzenia wejścia-wyjścia.

Systemy operacyjne

Wzrost priorytetu po oczekiwaniu na zdarzenie lub semafor

- Wartość zwiększenia, 1, dodawana jest do **bazowego** priorytetu wątku.
- Kwant czasu procesora zmniejszany jest o 1 jednostkę.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (36)

Zdarzenia i semaforey związane są z synchronizacją między procesami. Zwiększony o 1 priorytet będzie obowiązywał tylko przez 1 kwant czasu, gdyż zaraz po nim zostanie obniżony o 1, wracając tym samym do poziomu bazowego.

Systemy operacyjne

**Wzrost priorytetu po zakończeniu oczekiwania przez
wątek pierwszoplanowy**

- Priorytet zwiększany jest o wartość zmiennej jądra *PsPrioritySeparation*, dostępnej też jako jedno z pól w rejestrze Windows pod nazwą *HKLM\SYSTEM\CurrentControlSet\Control\PriorityControl\Win32PrioritySeparation*
- Wartość zwiększenia dodawana jest do **bieżącego** priorytetu wątku.
- Zależnie do wartości *Win32PrioritySeparation* może zostać zwiększony kwant czasu dla wszystkich wątków procesu pierwszoplanowego.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (37)

Zwiększenie kwantu czasu zostało już omówione. Warto zwrócić uwagę, że zwiększenie priorytetu jest tymczasowe, podczas gdy zwiększenie kwantu będzie obowiązywać tak długo, jak długo okno będzie na pierwszym planie.

Systemy operacyjne

UCZELNIA
ONLINE

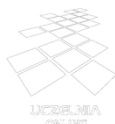
Wzrost priorytetu po przebudzeniu wątku GUI

- Wartość zwiększenia — 2 — dodawana jest do **bieżącego** priorytetu wątku.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (38)

Wątki, które obsługują okno (nie necessarily pierwszoplanowe) mają zwiększany priorytet o 2, gdy pojawi się jakieś zdarzenie (jakiś komunikat) związane z tym oknem.

Systemy operacyjne

Przeciwdziałanie głodzeniu

- Co sekundę uruchamiany jest wątek *balance set manager*, którego jednym z zadań jest sprawdzanie czasu bieżącego oczekiwania wątków gotowych.
- Jeśli wątek oczekuje dłużej niż 300 taktów zegara (około 3 – 4 sekundy), jego priorytet uzyskuje wartość 15, a kwant czasu zwiększa się dwukrotnie, a w wersjach „serwerowych” czterokrotnie.
- Po upływie przyznanego kwantu, priorytet wątku wraca do poziomu bazowego.

Przykłady implementacji planowania przydziału procesora (39)

Skutkiem zbyt niskiego priorytetu wątku może być jego głodzenie w dostępie do procesora, jeśli zawsze będzie jakiś wątek gotowy o wyższym priorytecie. Zwiększenie jego priorytetu do największej możliwej wartości w paśmie zmiennych priorytetów daje mu możliwość „złapania” procesora chociaż na krótką chwilę. Jeśli upłynie przyznany czas, priorytet wraca do wartości bazowej, co może wymagać kolejnych kilku sekund oczekiwania, zanim wątek dostanie kolejną szansę na dostęp do procesora.

Działanie takie ma między innymi na celu przeciwdziałanie inwersji priorytetów poprzez uruchamianie wątków, które być może przetrzymują jakieś zasoby potrzebne innym wątkom o wyższych priorytetach.